

Prezentacija QM51

Sadržaj

- Noviji makroekonomski trendovi
- Ekonomska politika i reforme
- Osvrt 1: “*Merenje kvaliteta privrednog rasta*“, Mirjana Gligorić i Biljana Jovanović Gavrilović
- Osvrt 2: “*Od čega zavisi nivo i dinamika zarada u Srbiji?*“, Nemanja Vuksanović i Milojko Arsić

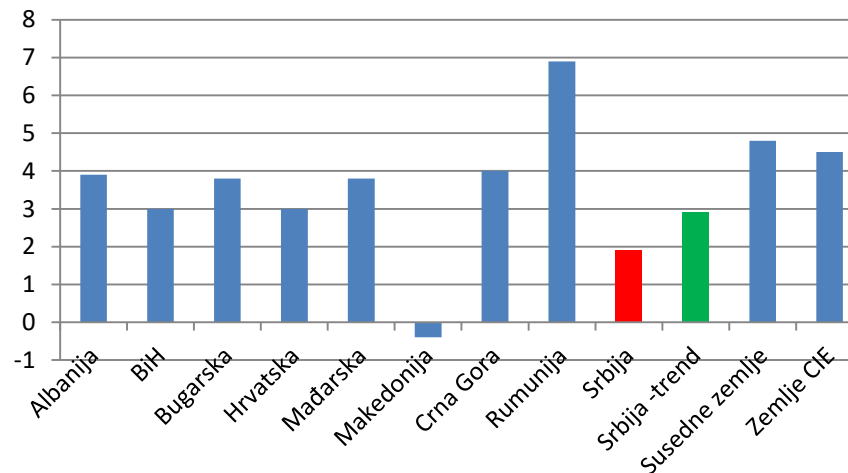
Makroekonomski trendovi

- Krajem prethodne i na početku ove godine makroekonomska stabilnost je solidna, rast privrede se ubrzava, ali su reforme i dalje spore
- Makroekonomska stabilnost: fiskalni suficit u prošloj i na početku ove godine, niska i stabilna inflacija, niske kamatne stope. ...
 - kurs se udaljava od ravnotežnog nivoa, rastu spoljni deficiti!
 - fiskalni suficit je nepotreban sa stanovišta javnih finansija, štetan za privredu
- Rast privrede: u prošloj godini nizak rast od 1,9%, u posljednjem kvartalu rast je ubrzan na 2,5%, u prvom kvartalu ove godine očekujemo rast od 4,5%, a u celoj godini od oko 4%
 - ubrzanje rasta je rezultat trenda od oko 3% i očekivnog oporavka poljoprivrede (?) i elektroprivrede
- Reforme: restrukturiranje javnih preduzeća i privatizacija državnih i dalje su spori, pravna sigurnost je niska, kompetentnost države niska, korupcija visoka, ...

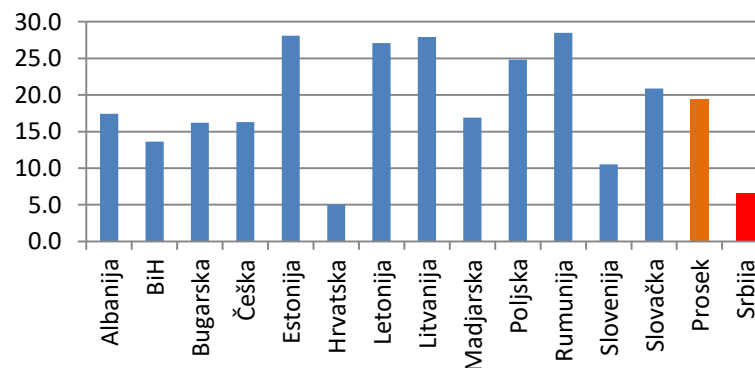
Privredna aktivnost u 2017. godini

- U 2017 skroman rast 1,9%
 - trend rasta 2,9%
 - jednokratni faktori -1 pp
- Nakon Makedonije rast je najsporiji u CIE
 - Srbija od 2010 zaostaje za zemljama Regiona – problemi su sistemski, uticaj suše i poplava je 2,2 pp.
- Pokretači rasta na strani tražnje
 - investicije 6,2%, lična potrošnja 1,9%, državna potrošnja 1%, dok neto izvoz opada za 14%
- Državna i privatna potrošnja rastu sporije od trenda BDP, investicije brže (ali nedovoljno), zabrinjava pad neto izvoza
- Pokretači rasta na strani ponude:
 - gradjevinarstvo 5,5%, trgovina, saobraćaj i turizam 4,6% , industrija 3,5%
 - ...
 - poljoprivreda -9,5%
- Najveći rast u oblasti nerazmenjivih dobara

Stope rasta BDP u 2017, u %

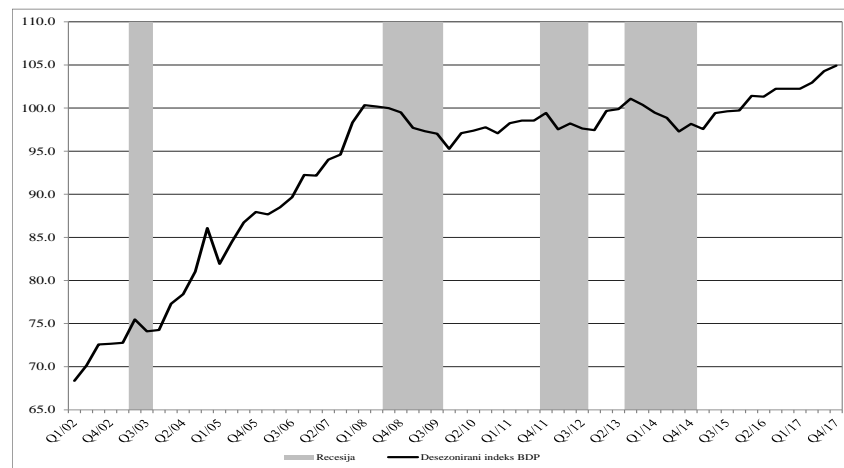
Kumulativni rast u periodu 2010-2017, u %

Privredna aktivnost – kratkoročni trendovi

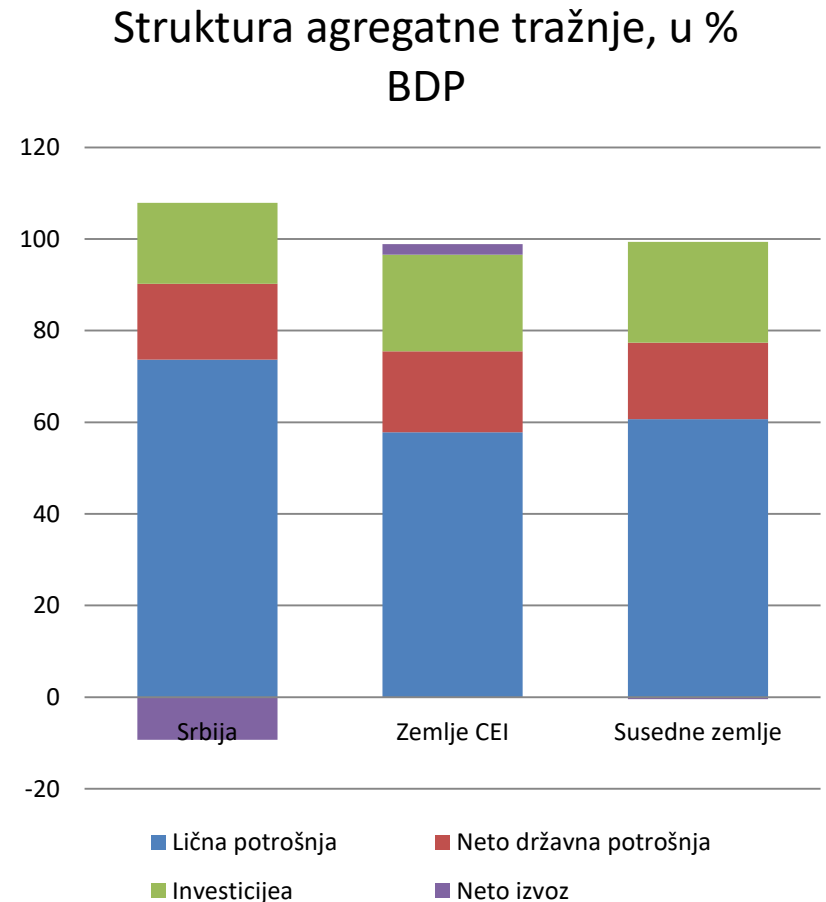
- Rast BDP se ubrzava u toku 2017. godine sa 1,1% u Q1, na 2,5% u Q4
 - ubrzanje u toku godine posledica slabljenja nepovoljnog uticaja jednokratnih faktora
 - unutargodišnji rast predstavlja dobru osnovu za 2018. godinu
- U Q1 2018 očekujemo rast od 4,5%
 - niska osnova Q1 prošle godine
- Na nivou cele godine očekujemo rast od oko 4%
 - trend 3% + oporavak poljoprivrede i energetike 1 pp
 - trend je i dalje spor i iznosi oko 3%
- Industrija konačno prestigla predkrizni nivo
 - sadašnja struktura je znatno bolja, veća orijentacija ka izvozu
- Neposredno ograničenje za rast su niske investicije, a fundamentalni razlozi su pravna nesigurnost, birokratske barijere, visoka korupcija , ...

Desezonirani rast BDP-a, (2008=100)

Struktura agregatne tražnje i privredni rast

- Ključni neposredni pokretač rasta su investicije
 - ostali neposredni pokretači rasta (zapošljavanje, uvođenje inovacija) su povezani sa investicijama
 - visoke investicije zahtevaju makroekonomsku stabilnost, dobru infrastrukturu i dobre insitucije
- Investicije povećavaju nivo kapitala po radniku i produktivnost, što je osnova za rast realnih zarada i standarda
- Potrošnja treba da prati rast BDP, ali ona nije ključni pokretač
 - kada bi se rast ostvarivao preko potrošnje, sve zemlje bi bile razvijene
- U Srbiji su investicije i dalje niske, dok su privatna i država potrošnja predimenzonirane
 - privatna potrošnja Srbija: 73,7% BDP, CEI 56,8% BDP
 - investicije: Srbija 18%, CIE 22%
 - neto potrošnja države – slična kao u CIE
 - bruto državna potrošnja u Srbiji 43 % BDP, CEI 43%
- Za visok rast potrebno je da investicije rastu preko 10% godišnje, dok ne dostignu 25% BDP, u tom periodu privatna i državna potrošnja bi rasli sporije

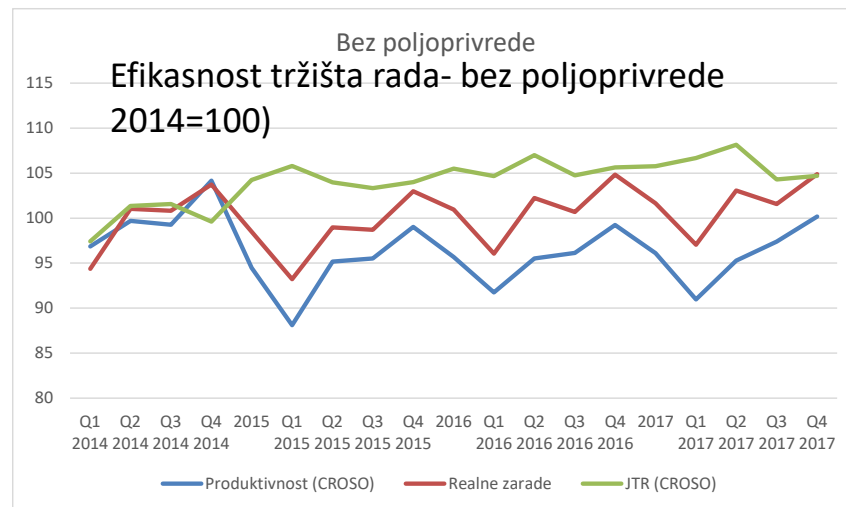
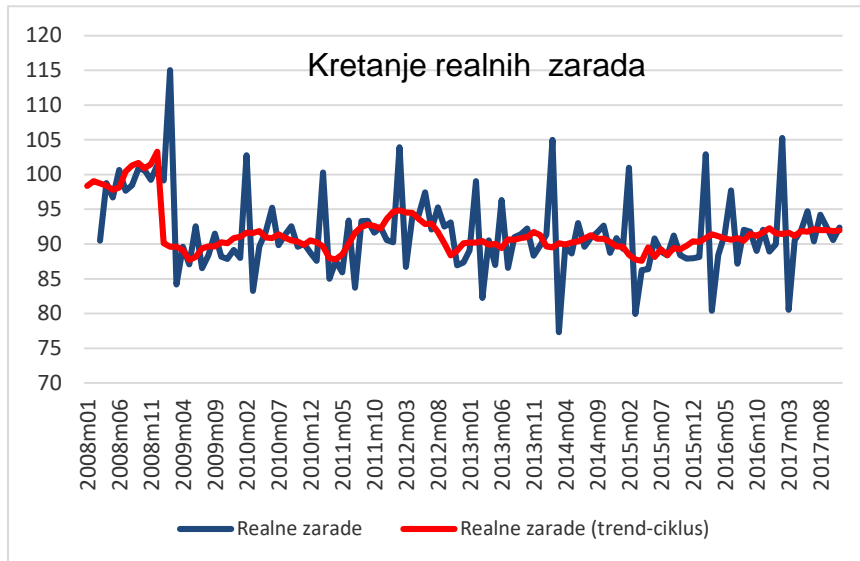

Zašto su domaće investicije u Srbiji niske, a strane visoke?

- Ukupne investicije u Srbiji u poslednje tri godine u proseku iznose oko 18% BDP, dok su u zemljama CIE oko 22-23% BDP
- Srbija je prema iznosu SDI u vrhu zemalja CIE
 - SDI u Srbiji 6% BDP, u CIE oko 2,2% BDP
- Domaće investicije u Srbiji su niske
 - privatne oko 10% BDP, u CIE oko 15%
 - javne u Srbiji 3% u CIE oko 4,5%
- Zašto su domaće investicije u Srbiji niske?
 - javne – neefikasnost države,
 - privatne – loš privredni ambijent (birokratske barijere, pravna nesigurnost,...)
- Da li strani i domaći investitori posluju u istom ambijentu?
- Strani investitori dobijaju direktnu pomoć države u zaobilazanju birokratskih barijera i zaštitu od prevara, iznuda i dr., a češće dobijaju subvencije nego domaći investitori
- Fundamentalni uslovi za brz privredni rast su:
 - usvajanje pravila koja bi podjednako važila za sve,
 - stvaranje kompetentne i poštene administracije koja bi se striktno držala tih pravila,
 - efikasno pravosudje koje bi podjednako štitilo sve privrednike.
- Naravno, važno je da se očuva makroekonomska stabilnost, izgradi infrastruktura, ...

Zaposlenost i zarade

- Kretanja na tržištu rada u 2017 su povoljna
 - registrovana zaposlenost povećana za 2,6%, a realne zarade za 1%
- Zbog jačanja dinara plate u evrima su povećane za 6,6%, dok **su jedinični troškovi rada u evrima** porasli za 5,5%
 - ovo je problem za preduzeća koja izvoze na ivici rentabilnosti
- Prema podacima CROSO u nepoljoprivrednim delatnostima
 - produktivnost je porasla za oko 1%
 - jedinični troškovi, **u stalnim cenama**, rada su ostali približno nepromenjeni

Zaposlenost i zarade

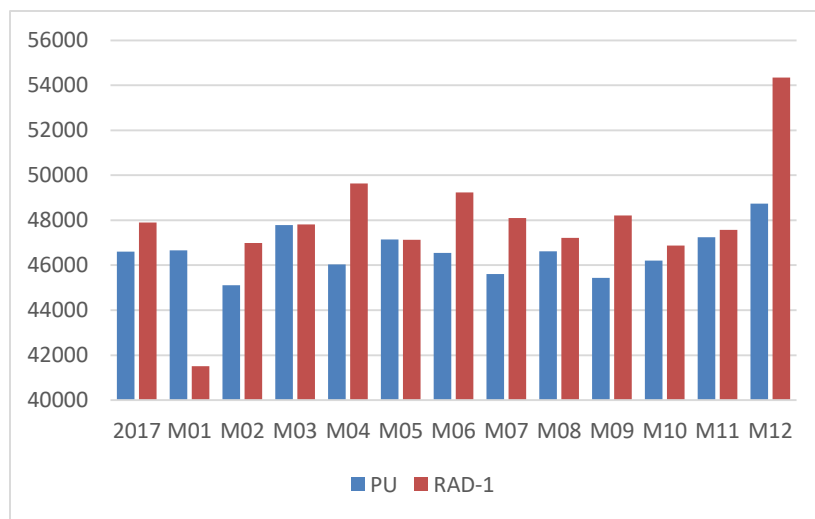
- U 2017 plate u privatnom sektoru su rasle nešto brže nego u javnom
 - prema podacima RZS plate u javnom sektoru veće za 18% nego u privatnom
 - stvarna razlika je manja zbog sive ekonomije
- Na početku ove godine, plate u javnom sektoru, van javnih preduzeća, su povećane za oko 9%
 - u privatnom sektoru očekujemo rast za oko 6%
- Najavljuje se dodatno povećanje plata u javnom sektoru
 - povećaće se jaz plata u javnom i privatnom sektoru
 - prekršiće se zakonske odredbe o maksimalnim troškovima za plate sektoru opšte države
- Inflacija je niska, pa bi trebalo preći na jednogodišnje povećanje plata
 - umesto opšteg povećanja plata mogu se selektivno povećati plate kako bi bolje uskladile sa tržišnim kretanjima

- Od početka godine prelazi se na novu metodologiju obračuna zarada

Nova metodologija će dati preciznije podatke, omogućiće računanje distribucije zarada, određivanje medijalne zarade, usklađenost sa međunarodnim standardima, ..., oscilacije zarada po mesecma biće manje

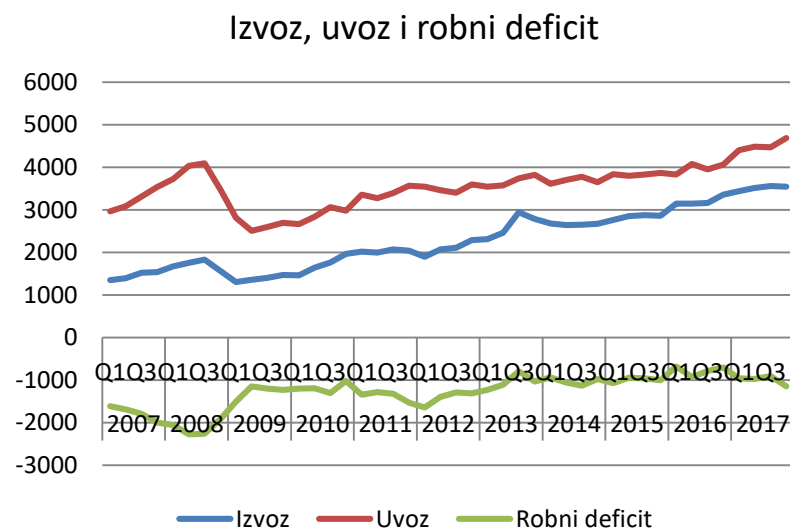
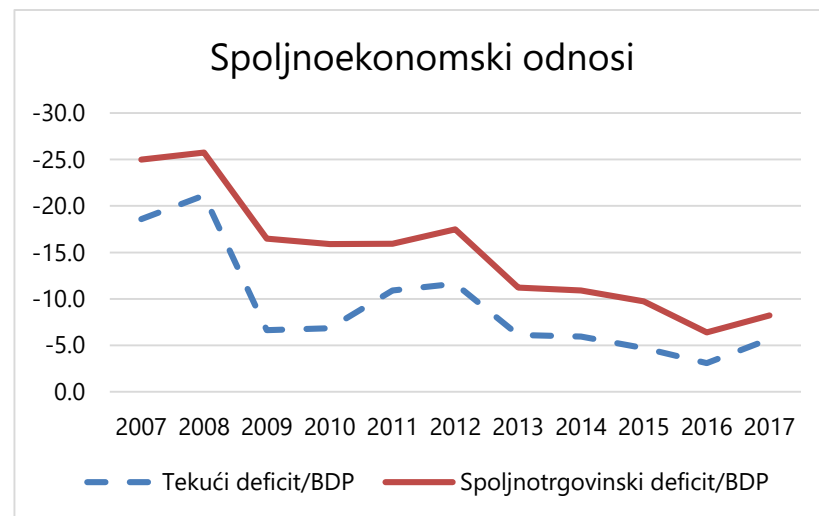
- Problem: odstupanje između obračunatih i isplaćenih zarada zbog finansijske nediscipline

Stara (RAD 1) i nova metodologija (PU) obračuna zarada

Spoljnoekonomski odnosi

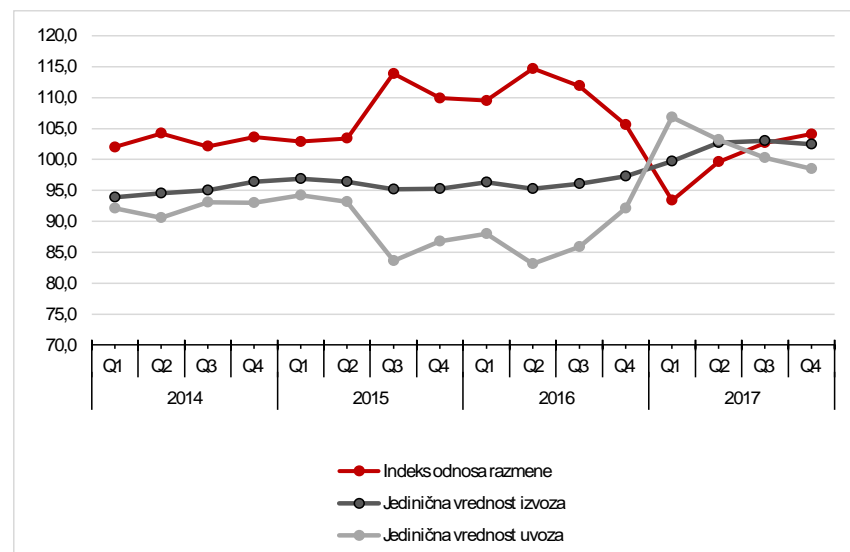
- Rezultati u spoljnoekonomskim odnosima u 2017. godini su nepovoljni
- Deficit tekućeg bilansa je povećan sa 3,1% BDP u 2016 na 5,7% BDP u 2017. godini, usled
 - rasta deficita u robnoj razmeni za 2,6% BDP,
 - rasta deficita po osnovu primarnog dohotka za 1,1% BDP.
 - rast suficita po osnovu sekundarnog dohotka za 0,4% BDP je ublažio rast CA deficita
- Rast robnog deficita posledica je
 - pogoršanja odnosa razmene, loše poljoprivredne sezone i jačanja dinara
 - jačanja dinara pogadja najaviše mala i srednja preduzeća koja izvoze na ivici rentabilnosti
- Izvoz u 2017 snažno raste po stopi od 10%, ali uvoz raste još brže 13,8%
- Najbrže raste uvoz proizvoda za tekuću potrošnju i reprometerijala dok uvoz kapitalnih proizvoda stagnira
- Uticaj fiskalne politike na spoljni deficit je kontroverzan
 - fiskalni suficit preko manje tražnje utiče na smanjenje spoljnog deficita
 - ali preko jačanja dinara utiče na rast spoljnog deficita
- Rast robnog deficita nastavljen je i u januaru ove godine

Spoljnoekonomski odnosi

- Odnosi razmene tokom 2017. godine su pogoršani za 1,5%, uz značajne varijacije u toku godine
 - u prvom kvartalu su snažno pogoršani, nakon čega su postepeno poboljšavani
- Rast cena energenata u 2017. godini amortizovan je slabljenjem dolara
- Očekuje se da će rast cene energenata uticati na pogoršanje odnosa razmene u 2018. godini

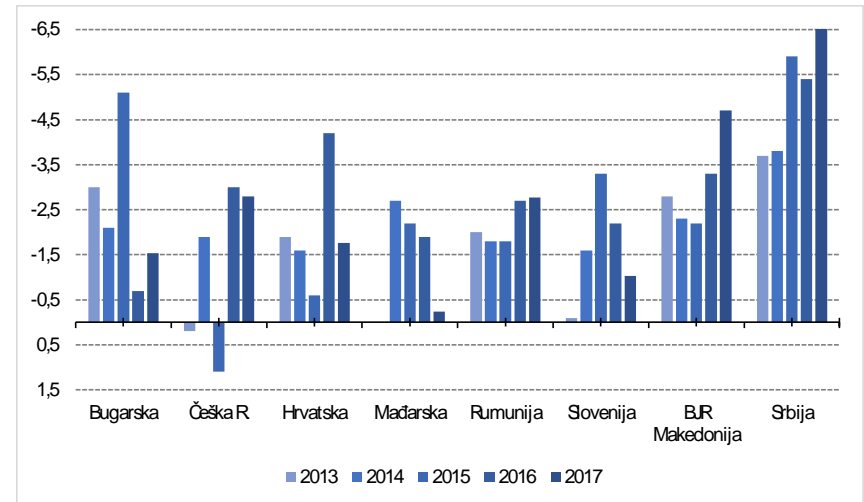
Međugodišnji indeksi odnosa razmene, 2014-2016

Spoljnoekonomski odnosi

- Srbija je ostvarila visok priliv SDI u 2017. godini od 2,4 mlrd evra
- Priliv SDI isnosi 6,5% BDP što je najviše, među zemljama CIE
 - u isto vreme domaće investicije su najniže i opadaju
 - da li su uslovi poslovanja povoljniji za strane investitore (Uvodnik)
- Raste procenat SDI koji se ulaže u nerazmenjiva sektore (gradjevinarstvo, trgovina i druge usluge) dok učešće industrije opada
 - jačanje dinara podstiče ulaganje u sektor nerazmenjivih dobara
- Deficit po osnovu primarnog dohotka raste već nekoliko godina, uglavnom po osnovu rashoda za dividende
 - u prošloj godini dostigao je 7% BDP, dok je 2013 iznosio samo 3,5% BDP
 - odliv po osnovu dohodaka od kapitala je sličan kao priliv SDI
- Raste zaduživanje po osnovu kredita, dok su portfolio ulaganja smanjena
- Spoljni dug je krajem Q3 iznosio 72,2% BDP,
 - dobro je što se država razdužuje, a raste dug privatnog sektora

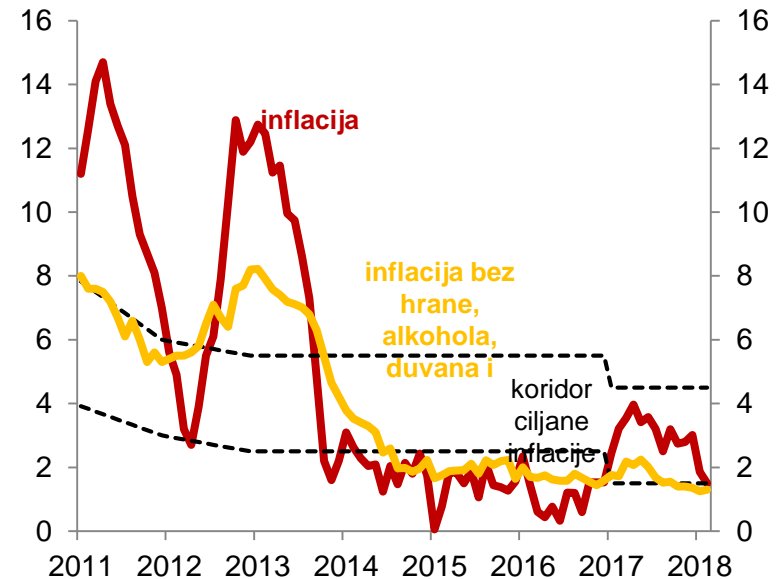
Neto priliv SDI u Srbiji i odabranim zemljama

Inflacija i kurs

- Tokom 2017. i na početku ove godine inflacija fluktuirala u okviru ciljnog koridora
- U prvoj polovini prošle godine inflacija je bila iznad sredine koridora, u drugoj polovini je bila na sredini, a na početku ove godine na donjoj granici koridora
- Na nisku inflaciju uticali su jačanje dinara u odnosu na evro i dolar i niska domaća tražnja, dok je na ubrzanje inflacije uticao rast cena hrane i energenata
- Očekujemo da će se u prvoj polovini godine inflacija kretati oko donje granice koridora
- Rast domaće tražnje i eksterni faktori bi u drugoj polovini godine, mogli da poguraju inflaciju ka sredini koridora

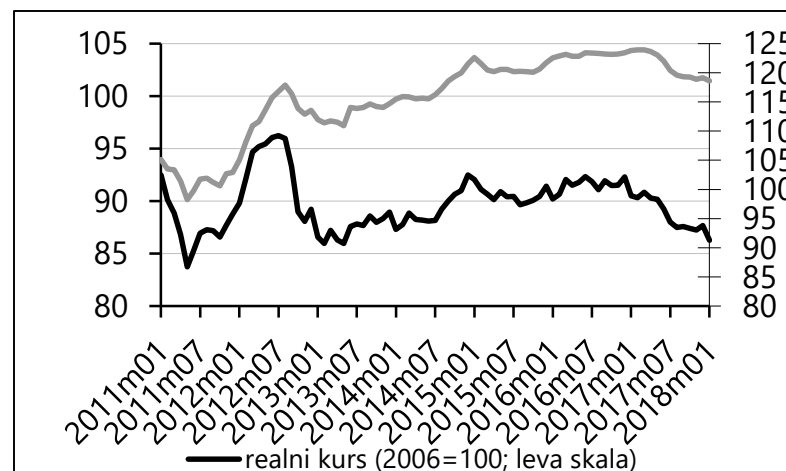
Međugodišnja inflacija i ciljni koridor, u %

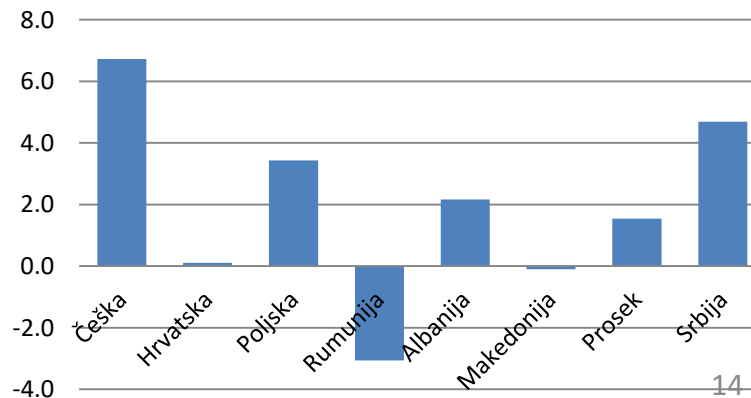
Inflacija i kurs

- Dinar je u toku 2017. godine nominalno ojačao u odnosu na evro za 4% (u odnosu na dolar za 15,4%), a u prva dva meseca ove godine za još 0,4%,
- U prošloj godini dinar je realno ojačao u odnosu na evro za 5%, a u prva dva meseca ove godine za još 0,8%.
- U prethodnih 12 meseci samo češka kruna je viša ojačala od dinara
 - Češka je ostvarila rast od 4,3%, a Srbija od samo 1,9%
 - Češka ima suficit tekućeg bilansa od 1,1% GDP, a Srbija deficit od 5,7% BDP
- Jačanje dinara
 - obara inflaciju, povećava tekuću potrošnju, smanjuje troškove kredita, ...
- Brže jačanje dinara, od relativnog rasta produktivnosti je dugoročno štetno
 - pogoršava platni bilans, ugrožava makroekonomsku stabilnost, usmereva investicije u nerazmenjiva dobra, usporava rast BDP i zaposlenost, a time i rast standarda
- Kako na jačanje dinara gledaju portfolio investitori, a kako bi trebalo da gleda država?

Nominalni i realni kurs dinar/evro, prosek meseca

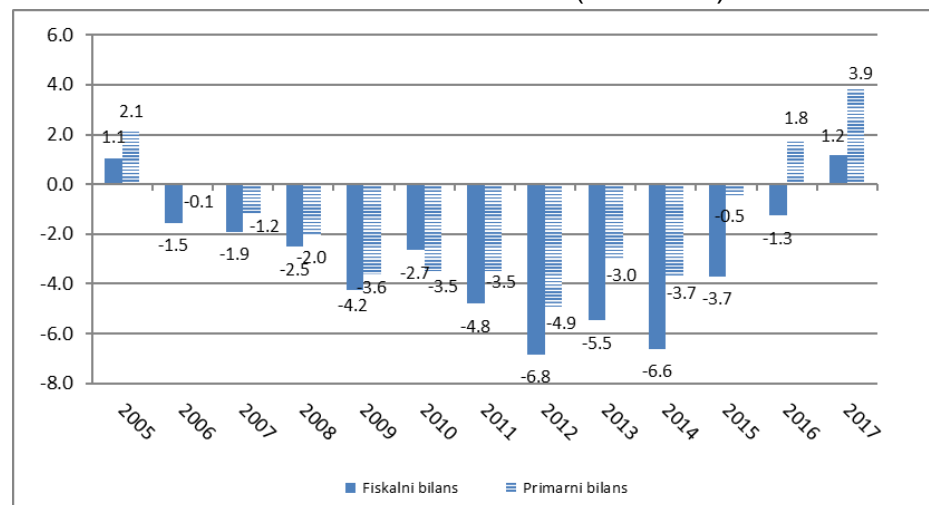
Međugodišanje promene kurseva - februar 2018, u %

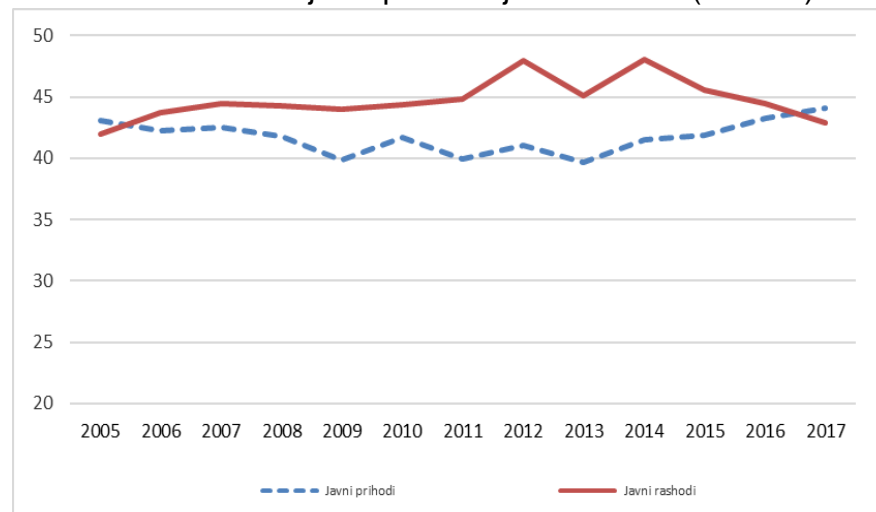
Rezultati fiskalne politike u 2017. godini

- U 2017. godini ostvaren je fiskalni suficit od 52,3 mlrd. dinara (1,2% BDP-a) – prvi put nakon 12 godina
- Suficit je rezultat
 - visokog realnog rasta poreskih prihoda (5,2%)
 - realnog pada javnih rashoda za (-1,7%)
- Svi važniji poreski oblici ostvarili su realni rast:
 - porez na dobit (35%), carine (5,8%), doprinosi (5,1%), porez na dohodak (3,8%), PDV (2,6%), akcize (2,3%)
- Od 2014. poreski prihodi rastu brže od ukupnog i nepoljoprivrednog BDP (i nakon što se odbije efekat povećanja poreskih stopa), što ukazuje da se napreduje u suzbijanju sive ekonomije
 - ipak, podaci ne potkrepljuju procenu NALED-a da je siva ekonomija u 2017. niža nego u 2012. za 1/3

Konsolidovani fiskalni bilans (% BDP-a)

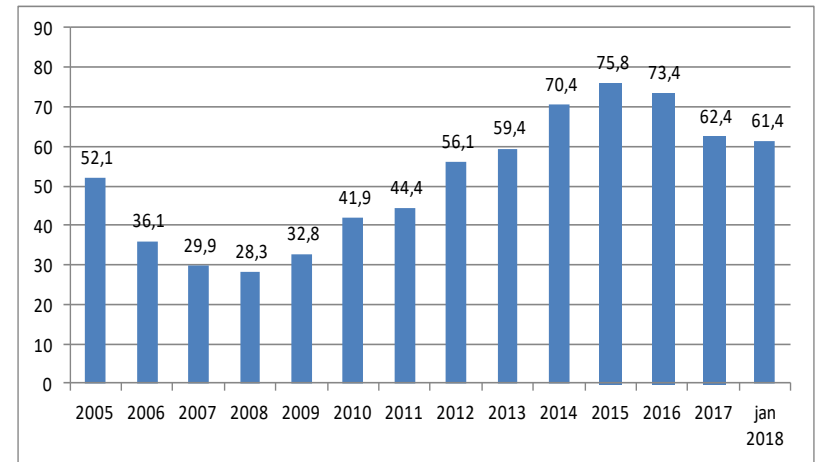
Konsolidovani javni prihodi i javni rashodi (% BDP)

Rezultati fiskalne politike u 2017. godini

- Većina rashoda ostvarila je realni pad
 - rashodi za kamate -10,6%, javne investicije -6,7%, subvencije -2,3, penzije -2,2%, plate -0,9%
- Rashodi za robe i usluge su porasli za 3,3%
- Ukupni rashodi još uvek su visoki i iznose 43% BDP, proseka u zemljama CIE 42% BDP
- Dobro je što su javni rashodi opadali osim u slučaju javnih investicija
- Zvanično, rashodi za plate i penzije su malo iznad zakonskog maksimuma, stvarni rashodi su veći jer je deo plata sadržan u robama i uslugama
- Javne investicije su opale na 3% BDP, dok u zemljama CIE iznose oko 4,5% BDP
- Javni dug Srbije na kraju 2017. iznosio je 23,2 mlrd. evra (62,4% BDP-a), što je za 11% pp manje nego krajem 2016. godine
 - polovina pada je posledica jačanja dinara, a polovina rasta BDP i fiskalnog suficita

Kretanje javnog duga Srbije (% BDP)

Fiskalni tokovi na početku 2018. godine

- Na početku 2018. godine nastavlja se realni rast javnih prihoda (3,2%), ali se ubzava rast rashoda (5,7%)
- Suficit je manji nego u januaru prošle godine
- Potpunija ocena fiskalnih kretanja biće moguća tek kada budu raspoživivi podaci za još 3-4 meseca
- Već sada je izvesno da će realni rashodi za plate i penzije biti značajno povećani
 - početkom godine plate u javnom sektoru su povećane nominalno za oko 9% (realno za oko 6%), dok su penzije povećane za 5%, (realno oko 2%)

Ocena fiskalne politike u prošloj i na početku ove godine

- Fiskalni rezultat u 2017. pozitivno uticao na održivost javnih finansija- značajno je doprineo smanjenju javnog duga
 - smanjeni su makroekonomski rizici
- Ipak nije bilo potrebno, sa stanovišta održivosti javnih finansija, da se ostvari suficit
- Suficit je nepovoljno uticao na rast privrede, podsticao je jačanje dinara i dr.
- Za Srbiju bi u nekoliko narednih godina bio primereniji deficit od 0,5-1% BDP
 - javni dug u odnosu na BDP bi i dalje opadao, ali bi fiskalna politika bila podsticajnija za rast

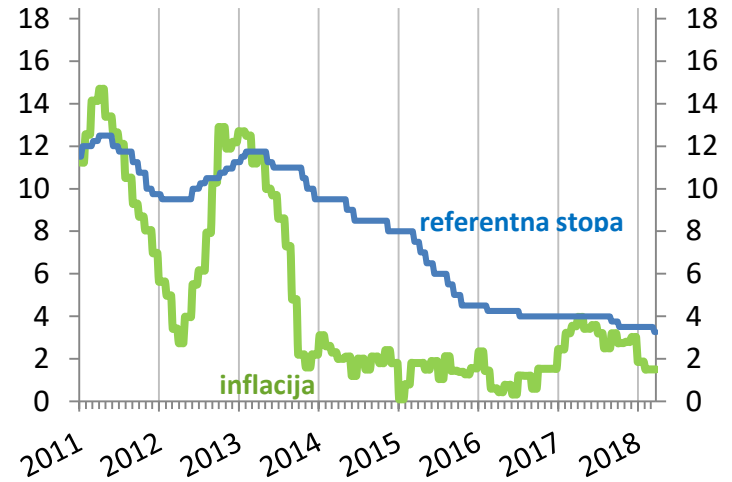
Kako iskoristiti fiskalni prostor u 2018. godini?

- Na osnovu trendova iz prošle i sa početka ove godine može se očekivati da se u ovoj godini ostvari fiskalna ravnoteža
- Verovatno (... treba sečekati podatke za još 3-4 meseca) postoji prostor da se povećaju rashodi ili smanje prihodi za 0,5-1% BDP, a da pri tome deficit i dalje bude manji od 1% BDP
- Fiskalni prostor može da se iskoristi za politike koje podstiču rast privrede i održiv rast standarda, kao što su rast javnih investicija, rast investicija javnih preduzeća (*odustajanje od uzimanja dividendi*), rast privatnih investicija (*smanjenje poreza*)
- ... ili za jednokratni rast tekuće potrošnje, kroz povećanje plata i penzija, ..., uz slabu perspektivu rasta
- Izbor između jedne i druge politike odražava da li Vlada daje prednost dugoročnim interesima društva ili kratkoročnim političkim interesima

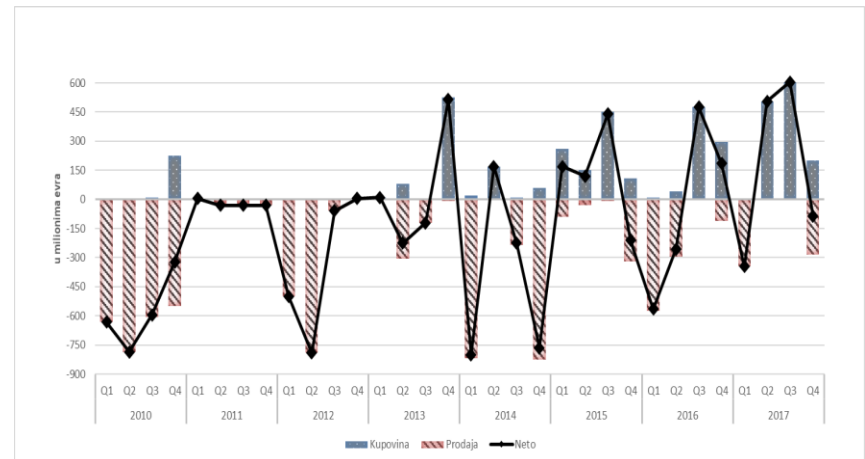
Monetarna politika

- Niska i opadajuća inflacija i jačanje dinara stvorili su prostor za smanjenje restriktivnosti monetarne politike
- Smanjenje referentne kamatne stope u oktobru i martu predstavlja adekvatan odgovor na makroekonomske trendove
- NBS i dalje snažno i često interveniše na deviznom tržištu
 - rast spoljnih deficita ukazuje da je dinar preterano ojačao
 - NBS ne treba da sprečava njegovo umereno slabljenje
- Ređe intervencije su poželjne
 - kombinacija relativno visokih kamatnih stopa i stabilnog jačanja dinara implicira visok, a malo rizičan prinos
 - veće oscilacije kursa dinara bi destimulisale špekulante
- Da bi se sprečilo jačanje dinara potrebna je bolja koordinacija fiskalne i monetarne politike

Inflacija i referentna stopa NBS

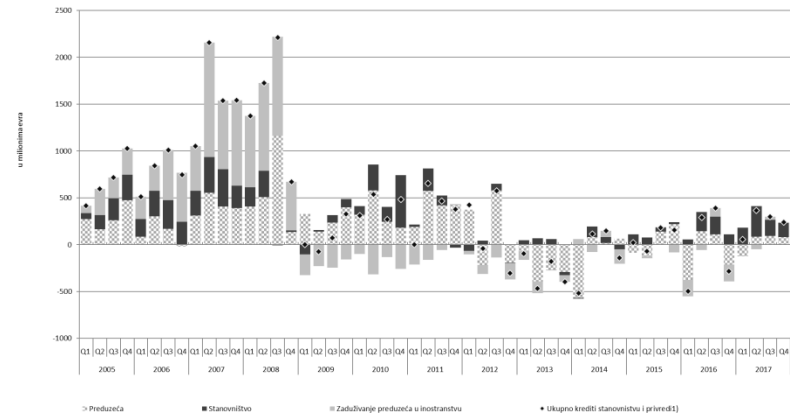
NBS intervencije na međubankarskom deviznom tržištu

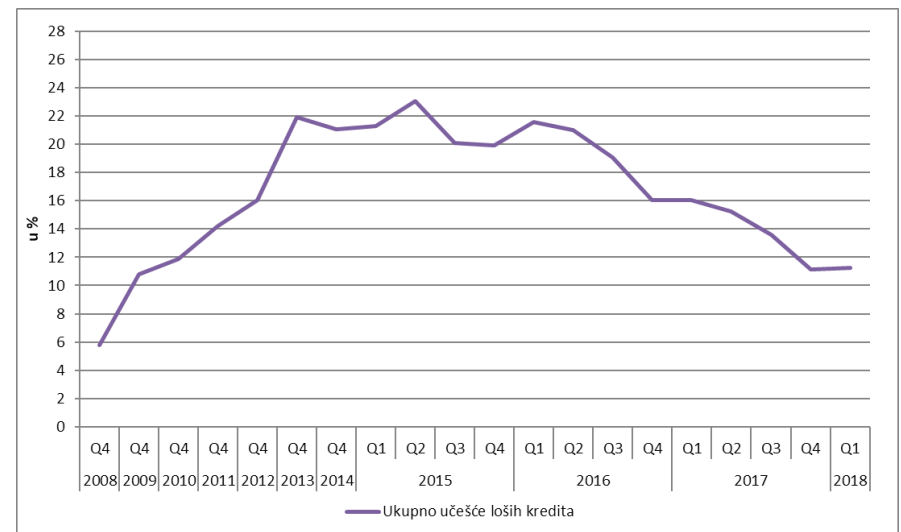
Kreditna aktivnost banaka

- Neto plasmani privredi i stanovništvu iz domaćih i stranih izvora su povećani za blizu milijardu evra
 - rast kredita je verovatno veći jer je u prošloj godini otpisano preko 800 miliona evra nenaplativih kredita
- U toku 2017 godine banke su povećale kreditni potencijal za 2,2 milijarde evra
- Visok rast kreditnog potencijala predstavlja potvrdu da je kreditna aktivnost u prošloj godini bila snažnija nego što to podaci pokazuju, kao i da se očekuje rast kredita u ovoj godini
- Tokom 2017. godine ostvaren je veliki napredak u rešavanju problema loših kredita
 - učešće loših kredita u ukupnim kreditima je opalo na oko 11% što je na nivou 2009. godine, više nego duplo manje nego u 2015. godine
- Rast kreditnog potencijala banaka i rešavanje problema loših kredita pokazuje da su banke spremne da finansiraju investicije i rast privrede
 - da bi se to dogodilo potrebno je da se unapredi ambijent za domaće investitore

Promena stanja kredita, milioni evra

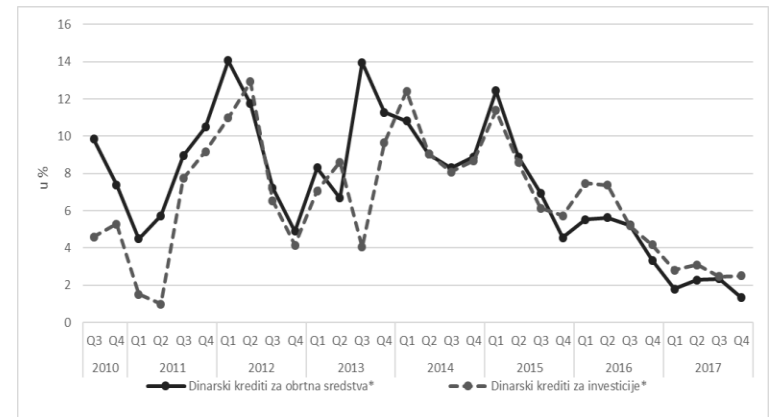
Loši krediti u %

Kamatne stope na kredite banaka

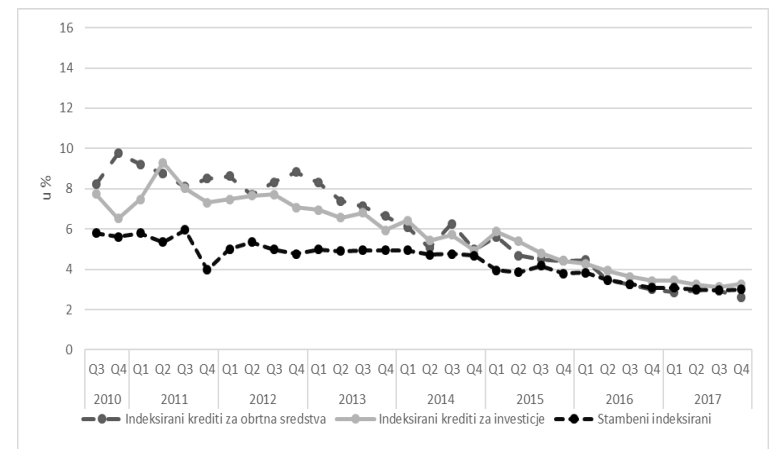
- Kamatne stope kod najvećeg broja kredita stagniraju
 - što je i očekivano jer se nalaze na niskom nivou

Realne kamatne stope na dinarske kredite u %

- Oспорavanje bankama prava da naplaćuju troškove obračuna kredita od strane nekih sudova, moglo bi da dovede do rasta kamatnih stopa

Kamatne stope na indeskirane kredite u %

Hvala na pažnji!

Kvartalni monitor ekonomskih politika i trendova u Srbiji

Od čega zavisi nivo i dinamika zarada u Srbiji?

ms Nemanja Vuksanović, dr Milojko Arsić
Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu
vuksanovic@ekof.bg.ac.rs, arscim@ekof.bg.ac.rs

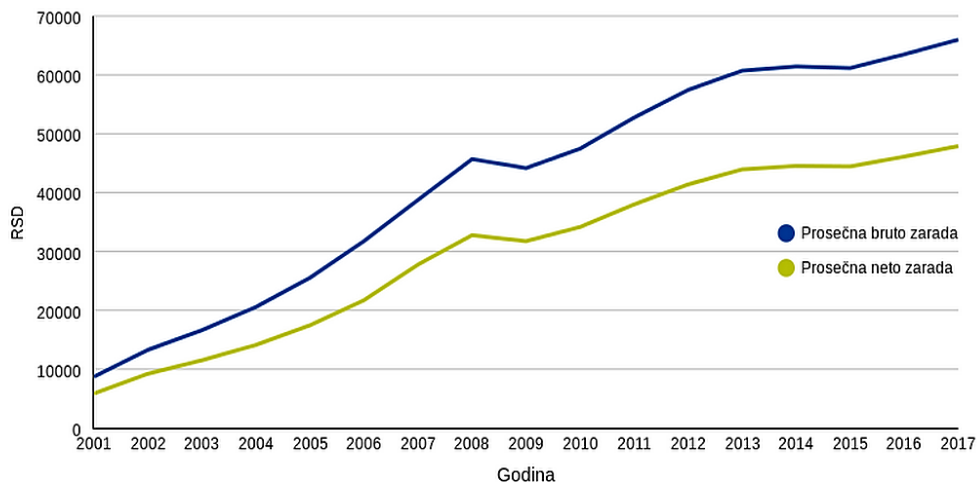
Beograd, mart 2018. godine

Struktura Osvrta

1. Dinamika zarada u Srbiji i poređenje sa drugim zemljama
2. Zašto su zarade u Srbiji niske?
3. Posledice odstupanja nivoa zarada od nivoa određenog produktivnošću

Dinamika nominalnih zarada u Srbiji

- Grafikon 1: Kretanje bruto i neto prosečne zarade u Srbiji od 2001. do 2017. godine

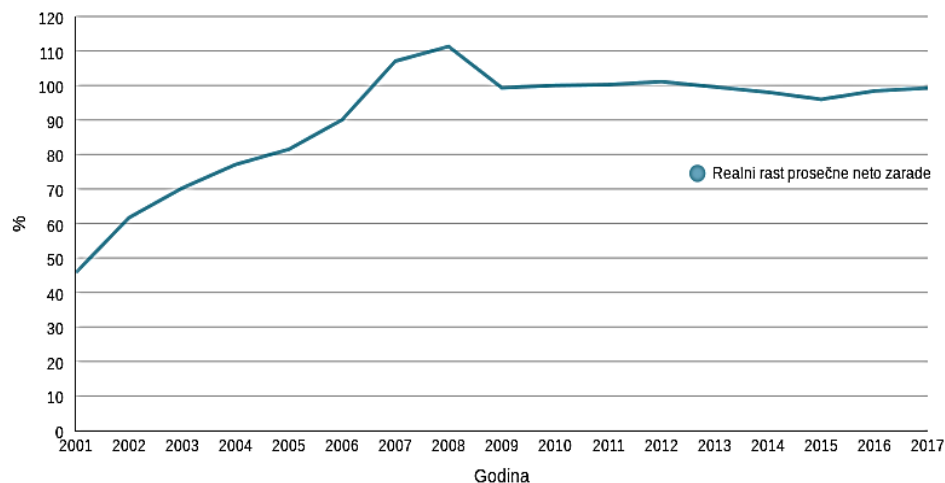

- Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

- U periodu od 2001. do 2017. godine, prosečna neto zarada nominalno konstantno beleži rast.
- Prosečna neto zarada koju je ostvario prosečni zaposleni Srbije u 2017. godini čak 8 puta je veća u odnosu na onu ostvarenu u 2001. godini.
- Do 2008. godine, prosečna neto zarada u Srbiji je porasla usled realnog rasta i relativno visoke inflacije sa oko 6.000 na 33.000 dinara.
- Od 2008. do 2017. godine, vrednost prosečne zarade u neto izrazu je porasla sa oko 33.000 na oko 48.000 dinara.

Dinamika realnih zarada u Srbiji

Grafikon 2: Kretanje realne prosečne neto zarade u Srbiji od 2001. do 2017. godine (bazni indeksi, 2010=100)

U posmatranom periodu, nakon isključenja inflacije, dobija se da su prosečne neto zarade realno porasle za tek nešto više od 2 puta.

Jasno se uočavaju dva bitno različita perioda kretanja realnih prosečnih neto zarada:

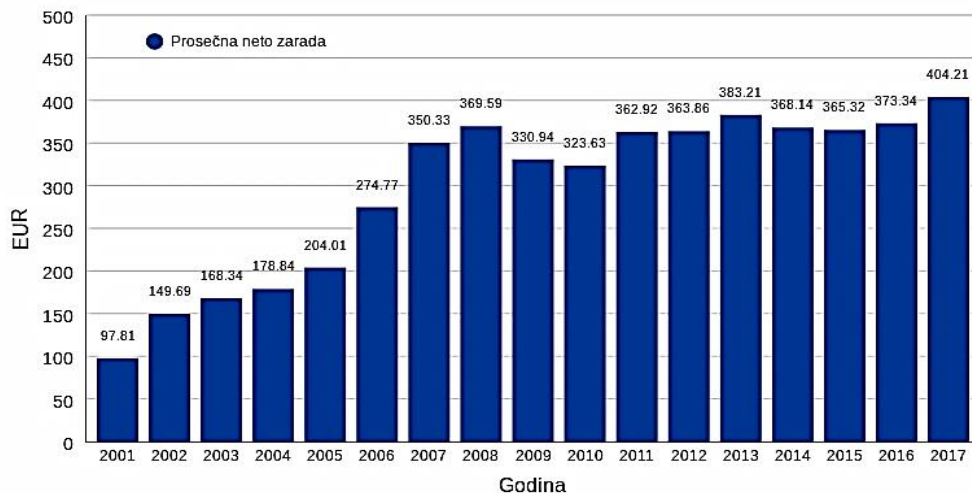
(a) 2001 - 2008. godina – prosečne realne zarade u neto izrazu su povećanje kumulativno za 143%, odnosno 11,8% prosečno godišnje;

(b) 2009 - 2017. godina – realne prosečne neto zarade stagniraju, jer su kumulativno porasle za nešto manje od 1%, odnosno 0,07% prosečno godišnje.

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

Dinamika zarada u evrima u Srbiji

- Grafikon 3: Kretanje prosečne neto zarade u evrima u Srbiji od 2001. do 2017. godine

- Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije i Narodne banke Srbije

- Prosečna neto zarada u Srbiji iskazana u evrima je u poslednjih 17 godina uvećana skoro 4 puta.

- Na brži rast zarada u evrima u odnosu na realni rast zarada uticalo je snažno jačanje dinara.

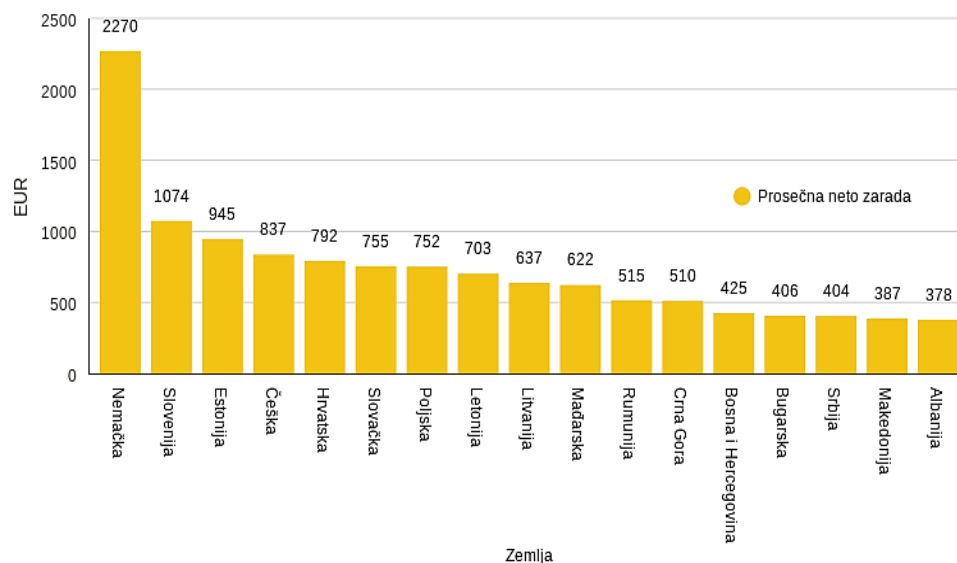
- Kretanje prosečne neto zarade u evrima pokazuje sličan obrazac kao i kretanje realnih prosečnih neto zarada, tako da se razlikuju dva perioda:

- 2001 - 2008. godina – zarade u evrima su porasle za čak 3,8 puta, što je znatno više u odnosu na realni rast zarada;
- 2009 – 2017. godina – prosečne neto zarade u evrima su povećane za oko 20%, dok su realne zarade stagnirale.

Nivo zarada u Srbiji i drugim zemljama – tekući evri

Kvartalni monitor ekonomskih politika i trendova
u Srbiji

Grafikon 4: Prosečna neto zarada u evrima u zemljama Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini

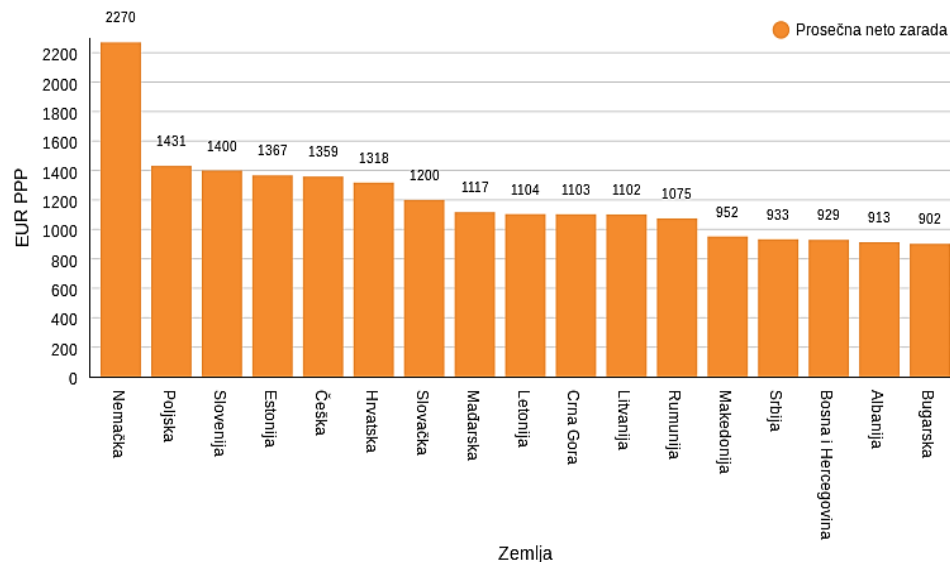

- Među zemljama Centralne i Istočne Evrope, prosečna neto zarada u 2017. godini bila je najveća u Nemačkoj (2.270 evra), a najmanja u Albaniji (378 evra).
- Srbija se sa vrednošću prosečne neto zarada u 2017. godini od 404 evra našla na samom začelju među zemljama ovog regiona.
- Jedine zemlje u kojoj je prosečni stanovnik na kraju prošle godine ostvario nižu zaradu u odnosu na Srbiju bile su Makedonija i Albanija.

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

Nivo zarada u Srbiji i drugim zemljama – evri jednake kupovne moći

Grafikon 5: Prosečna neto zarada u evrima jednake kupovne moći u zemljama Centralne i Istočne Evrope u 2017. godini

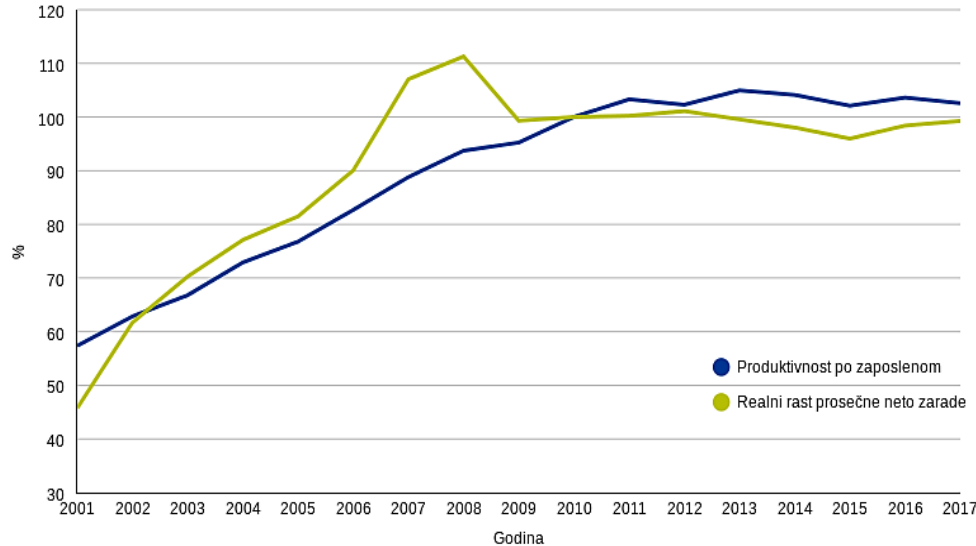

- Korišćenjem evra jednake kupovne snage (jer se prosečni nivo cena u različitim zemljama razlikuje) smanjene su razlike u visini prosečne neto zarade među zemljama Centralne i Istočne Evrope.
- Međutim, te razlike su i dalje relativno visoke.
- Na primer, i pored toga što je ova razlika prepolovljena, kupovna moć prosečne neto zarade u Srbiji je 2,4 puta manja nego u Nemačkoj ili 1,5 puta manja nego u Sloveniji.

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

Zašto su zarade u Srbiji niske?

Grafikon 6: Kretanje realne prosečne neto zarade i produktivnosti po zaposlenom u Srbiji od 2001. do 2017. godine (bazni indeksi, 2010=100)

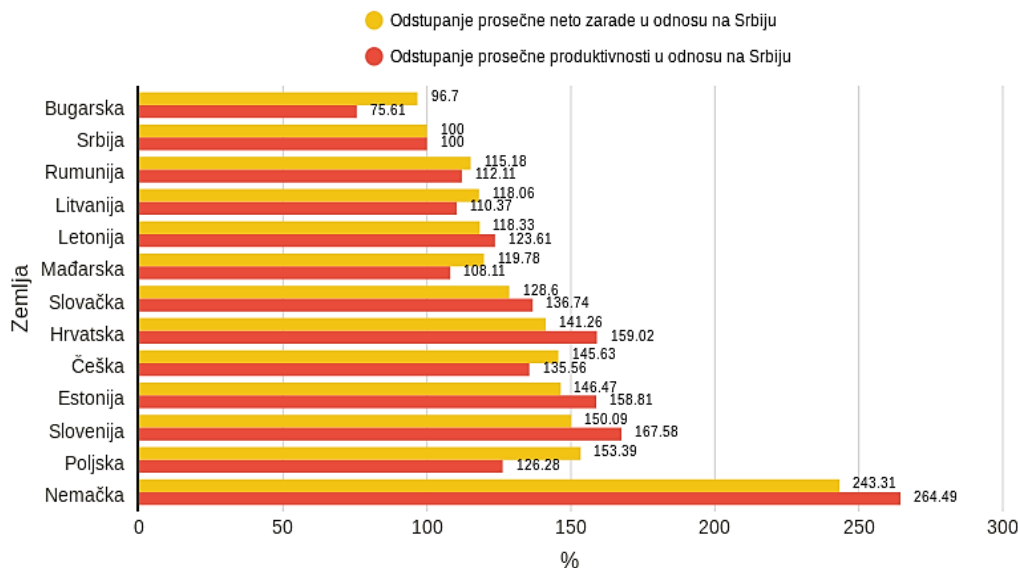

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku Srbije

- Prosečan nivo produktivnosti predstavlja osnovnu determinantu prosečne neto zarade neke zemlje.
- Prosečne zarade u nekoj zemlji određene su produktivnošću u sektoru razmenjivih dobara, dok zarade u sektoru usluga, uključujući i javni sektor prate zarade u sektoru razmenjivih dobara.
- U Srbiji je u posmatranom periodu uočljivo da su prosečne neto zarade imale sličan rast u odnosu na rast produktivnosti.
- Međutim, uočavaju se i određene razlike – realne zarade su u odnosu na produktivnost do 2008. godine rasle brže, a nakon toga nešto sporije.

Zašto su zarade u Srbiji niske?

Grafikon 7: Odstupanje prosečne neto zarade u evrima iste kupovne moći i prosečne produktivnost po zaposlenom u zemljama Centralne i Istočne Evrope u odnosu na Srbiju u 2017. godini

Izvor: Prikaz na osnovu podataka Eurostata i nacionalnih statističkih zavoda

Komparacija produktivnosti rada među zemljama Centralne i Istočne Evrope pruža validan dokaz o vezi koja postoji između nivoa prosečne produktivnosti i nivoa prosečne zarade.

- U 2017. godini u svim posmatranim zemljama u kojima je prosečna neto zarada u evrima jednake kupovne snage bila veće od one u Srbiji važi da je produktivnost po zaposlenom bila veća nego ona zabeležena u Srbiji.
- Na primer, prosečni radnik u Nemačkoj je te godine primio u proseku neto zaradu koja je 2,4 puta veća od one koju je primio prosečni radnik u Srbiji, ali je prosečni Nemač bio 2,7 puta produktivniji u odnosu na prosečnog Srbina.

Posledice odstupanja nivoa zarada od nivoa određenog produktivnošću

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

FREI Fondacija za razvoj
ekonomske nauke

Kvartalni monitor ekonomskih politika i trendova
u Srbiji

- Šta se događa u slučaju postojanja većeg i dugotrajnijeg odstupanja zarada od nivoa produktivnosti?
- Ukoliko prosečne zarade rastu brže nego što raste prosečna produktivnost onda dolazi do:
 - (1) povećanja spoljnotrgovinskog deficita, a potom i do rasta spoljnog duga;
 - (2) smanjenja sredstava koja su raspoloživa za investicije, što utiče na spori rast kapitala po radniku zbog čega produktivnost sporo raste;
 - (3) sporog rasta realnih zarada u budućnosti.
- Ako prosečne zarade rastu sporije u odnosu na rast prosečne produktivnosti, tada dolazi do:
 - (1) stvaranja deflacionih pritisaka;
 - (2) usporavanja rasta privrede i povećanja nezaposlenosti;
 - (3) pojave problema ekonomske nejednaksoti i mogućih socijalnih konflikata.
- Značajno i dugotrajno odstupanje kretanja prosečnih realnih zarada od kretanja prosečne produktivnosti, nezavisno od smera odstupanja, ima negativne posledice na makroekonomsku stabilnost i rast privrede.

Posledice odstupanja nivoa zarada od nivoa određenog produktivnošću

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

FREI Fondacija za razvoj
ekonomske nauke

Kvartalni monitor ekonomskih politika i trendova
u Srbiji

- U slučaju Srbije realne zarade su rasle znatno brže od produktivnosti do 2008. godine, što je doprinelo:
 - (1) povećanju spoljnotrgovinskog deficita;
 - (2) rastu spoljnog duga;
 - (3) održavanju inflacije na relativno visokom nivou.
- Nakon početka krize, od 2009. godine, prosečne zarade su svedene u realne okvire određene nivoom prosečne produktivnosti, što je za posledicu imalo:
 - (1) smanjenje spoljnotrgovinskog deficita i
 - (2) stabilizaciji inflacije na niskom nivou.
- Visok rast zarada iskazanih u evrima u 2017. godini predstavlja jedan od faktora koji je doprineo ponovnom rastu spoljnotrgovinskog deficita, nakon višegodišnjeg smanjenja.

Zaključak

- Prosečna neto zarada u Srbiji je od 2001. do 2017. godine nominalno porasla čak 8 puta.
- Realno posmatrano, neto zarada prosečnog zaposlenog Srbije je u tom periodu porasla tek nešto više od 2 puta.
- Izraženo u evrima, prosečna neto zarada koja je u ostvarena u Srbiji je tokom 17 godina povećana 4 puta.
- Realne i evro zarade su do 2008. godine rasle, nakon toga realne stagniraju, dok su evro zarade osatvrile umeren rast.
- Srbija se prema vrednosti prosečne neto zarade među zemljama Centralne i Istočne Evrope pozicionirala na samom začelju.
- U periodu od 2001. do 2017. godine uočava se da su prosečne realne zarade imale sličan rast kao i rast prosečne produktivnosti, iako su postojali periodi određenog odstupanja što je imalo negativne posledice.
- Razlike u pogledu nivoa ostvarene zarade među zemljama Centralne i Istočne Evrope mogu se objasniti razlikama u pogledu nivoa ostvarene prosečne produktivnosti.
- Znatnije i dugotrajnije odstupanje rasta zarada od rasta produktivnosti negativno utiče na makroekonomsku stabilnost i rast.

Hvala na pažnji.

Merenje kvaliteta privrednog rasta

Dr Mirjana Gligorić

Prof. dr Biljana Jovanović Gavrilović

Beograd, 22.03.2018.g.
Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Održivost privrednog rasta

- Neodrživost pretkriznih modela privrednog rasta
 - Dolazi do izražaja sa nastankom svetske ekonomske krize
- Kriza je ukazala na slabosti u mnogim ekonomijama
 - Važno ne samo oporaviti privrede od recesije, već i uspostaviti nove modele privrednog rasta
- Važno uzeti u obzir mnoge aspekte rasta
 - Sagledati implikacije na ljudsko blagostanje i oceniti značaj za dugoročnu ekspanziju

Brzina Vs. načini uvećavanja proizvodnje

- Pojedini periodi u razvoju privrede i društva uspešni zbog visoke stope rasta
 - Brz rast u sadašnjosti može biti postignut na uštrb budućeg prosperiteta
 - Iskustva zemalja: visoke stope rasta ne vode uvek boljim socijalnim ishodima (smanjenju siromaštva, nejednakosti, nezaposlenosti) - nisu garant kvaliteta
- Kvalitet privrednog rasta i dinamika opredeljuju ekonomski razvoj
 - Brzina i načini uvećavanja proizvodnje dugoročno jednako bitni

Definicija kvalitetnog privrednog rasta

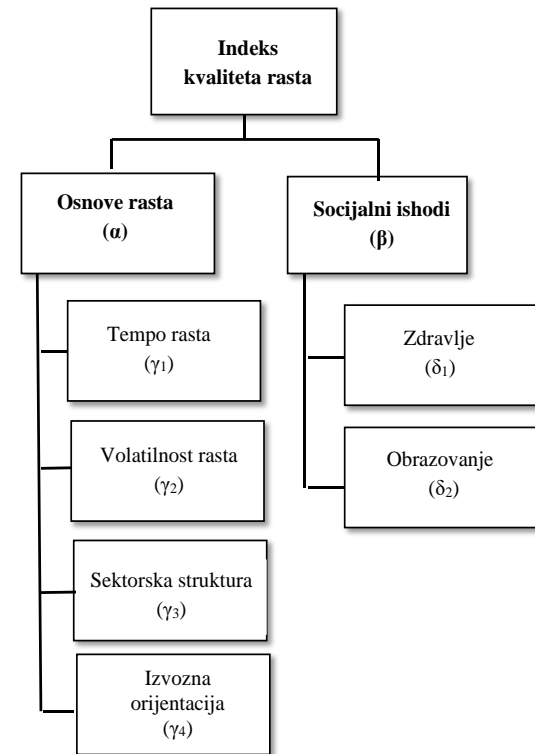
- Kvalitetan privredni rast višedimenzionalan
 - Pored ekonomskih, obuhvata socijalne i ekološke aspekte rasta proizvodnje
 - Samoodržavajući - tekući rast osnova za budući rast proizvodnje
 - Ranjive grupe u društvu, kao i prirodno okruženje
 - Dinamičan, postojan i otporan na eksterne šokove, visoka investiciona ulaganja - u ljudski kapital
- Bitni su načini na koji se rast ostvaruje, kao i rezultati sa aspekta ljudskog blagostanja
- Pojedini autori
 - Rast koji smanjuje ekstremno siromaštvo, sužava strukturne nejednakosti, štiti prirodno okruženje održava sam proces rasta (López, Thomas i Wang, 2008)
 - Snažan, stabilan i održiv, tj. onaj koji povećava produktivnost rada i vodi socijalno poželjnim ishodima (Martinez i Mlachila, 2013)

Merenje kvaliteta privrednog rasta

- Složen, višedimenzionalni koncept
 - Merenje kompleksan i delikatan zadatak
 - Ovaj prilog predstavlja korak u tom pravcu - „pionirski“ poduhvat
- Za potrebe merenja kvaliteta rasta izračunali smo dva Indeksa kvaliteta rasta (engl. *Quality Growth Index*): QGI i QGIm
- Indeksi su izračunati na uzorku od 16 evropskih zemalja
 - 11 novih članica EU: Češka R., Poljska, Mađarska, Slovačka, Slovenija, Bugarska, Rumunija, Letonija, Litvanija, Estonija i Hrvatska.
 - Pet zemalja Zapadnog Balkana: Srbija, Makedonija, BiH, Crna Gora i Albanija
- Pošli smo od rada autora Mlachila, Tapsoba i Tapsoba (2014)
 - Na bazi njihovog postupka kreirali srodne indekse za period 2001-2015

Komponente Indeksa kvaliteta rasta

- Dve dimenzije: Osnove rasta i Socijalni ishodi
- Komponente za izračunavanje dimenzije Osnove rasta:
 - Tempo rasta
 - Volatilnost rasta
 - Sektorska struktura
 - Spoljna orijentacija
- U okviru Socijalnih ishoda dve komponente:
 - Zdravlje - dve podkomponente
 - Obrazovanje

Dve varijante Indeksa kvaliteta rasta

- Vrednosti indikatora min-max pristupom svedene na broj u rasponu (uključujući i) 0 i 1
- Indeks kvaliteta rasta je izračunat u dve varijante, tempo i volatilnost rasta se mogu tretirati:
 - a) Kao komponente kvaliteta rasta – Indeks kvaliteta rasta, QGI

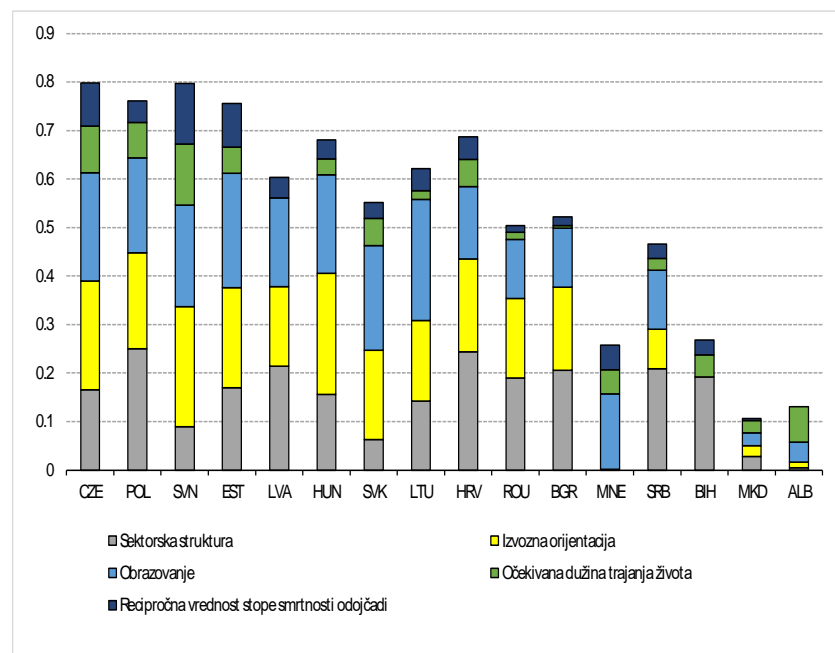
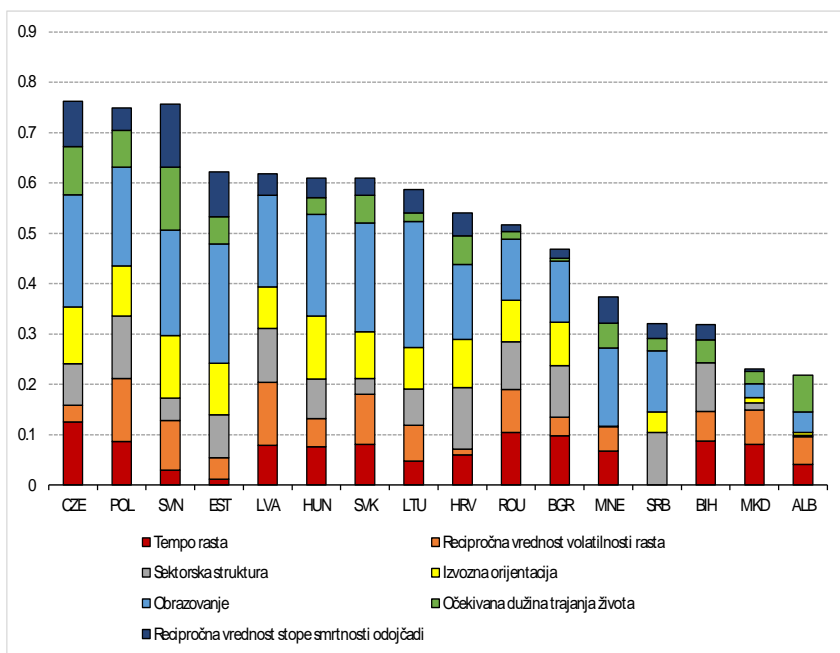
$$QGI = 0,5 \cdot (0,25 \cdot \text{Tempo rasta} + 0,25 \cdot \text{Volatilnost rasta} + 0,25 \cdot \text{Sektorska struktura} + 0,25 \cdot \text{Spoljna orijentacija}) + 0,5 \cdot (0,5 \cdot \text{Zdravlje} + 0,5 \cdot \text{Obrazovanje})$$

- b) Kao indikatori kvantiteta rasta - kvalitativna strana rasta se ocenjuje na osnovu drugih pokazatelja -

izmenjen (modifikovan) Indeks kvaliteta rasta, QGI_m

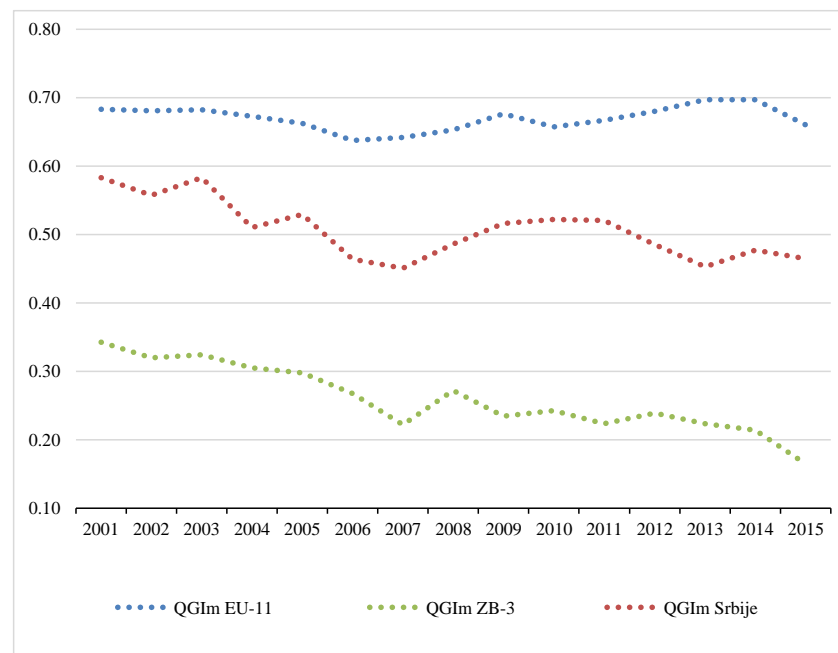
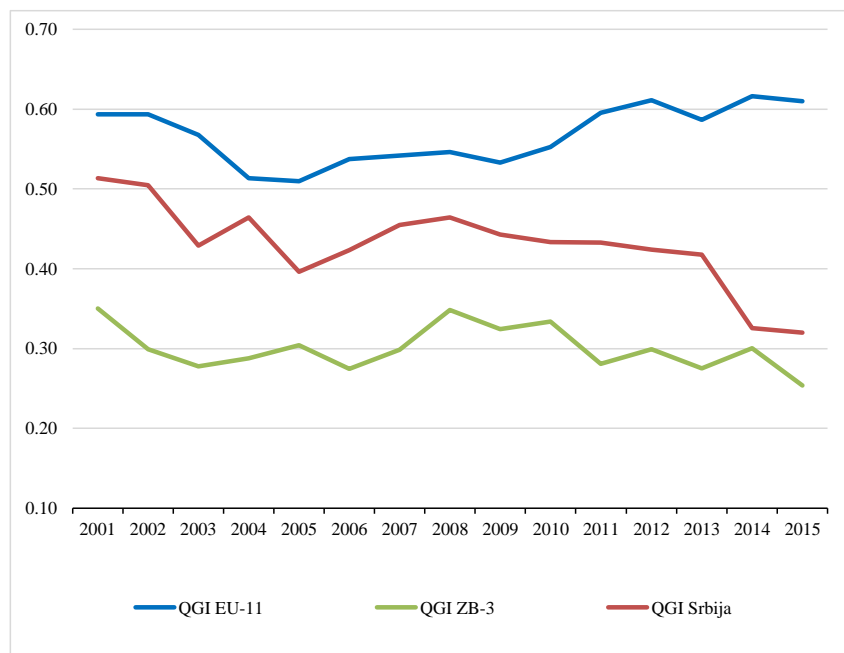
$$QGI_m = 0,5 \cdot (0,5 \cdot \text{Sektorska struktura} + 0,5 \cdot \text{Spoljna orijentacija}) + 0,5 \cdot (0,5 \cdot \text{Zdravlje} + 0,5 \cdot \text{Obrazovanje})$$

Rezultati: Vrednosti QGI i QGI_m i njegovih komponenti selektovanih evropskih zemalja

Izvor: samostalno izračunavanje i prikaz autora na osnovu podataka Svetske banke, UNDP-a i UNCTAD-a

Rezultati: Nivo QGI i QGI_m Srbije u poređenju sa prosekom zemalja EU i Zapadnog Balkana, 2001-2015

Izvor: samostalno izračunavanje i prikaz autora na osnovu podataka Svetske banke, UNDP-a i UNCTAD-a

Napomena: EU-11 – prosečna vrednost QGI 11 posmatranih zemalja članica EU, ZB-3 – prosečna vrednost QGI BiH, Albanije i Makedonije

Zaključak

- Empirijsko istraživanje
 - Ideja: formiranje pokazatelja za merenje kvaliteta privrednog rasta
 - Ocenjene dve varijante Indeksa kvaliteta rasta (QGI i QGI_m) za evropske tranzicione zemlje
- Vrednosti Indeksa ukazuju da tranzicione zemlje koje su članice EU imaju relativno viši nivo kvaliteta privrednog rasta nego Srbija, dok Srbija ima viši nivo od ostalih zemalja ZB
- Srbija:
 - Prema QGI se nalazi na 13. mestu, a prema QGI_m na 12. mestu od 16 posmatranih zemalja
 - Prema komponentama - zadovoljavajući nivo diversifikacije izvoza i obrazovanja, najniži stope rasta i volatilnosti - pre svega rezultat nepovoljnih vremenskih prilika
 - Prisutne određene fundamentalne slabosti, otklanjanje bi dovelo
 - Do viših i stabilnijih stopa rasta, kao i do boljih razvojnih performansi
 - Do poboljšanja kvaliteta rasta Srbije, tj. trajnog unapređenja prosperiteta kako sa ekonomskog, tako i sa socijalnog stanovišta

Hvala na pažnji